

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU 347.23:341.231.14

ÎNȚELESUL NOȚIUNII „BUN” ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

PETRU LOGHINESCU,
doctorand, Universitatea de
Studii Europene din Moldova

SUMAR

Dreptul de proprietate este un drept fundamental, recunoscut de mecanismele universal și regional european de protecție a drepturilor omului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat numeroase cauze legate de protecția proprietății, oferind o interpretare vastă a termenului de „bun” în contextul Protocolului adițional nr. 1.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului dă o interpretare vastă și autonomă termenului de „bun”, iar atunci când reclamantul argumentează „speranța legitimă” asupra unor drepturi patrimoniale, Curtea, în urma analizei detaliate a circumstanțelor cauzei și a dreptului intern aplicabil se va expune asupra solicitărilor reclamantilor. Trebuie să existe un temei în dreptul intern care să dea naștere unui interes patrimonial, iar ca un bun constituit printr-o speranță legitimă să fie recunoscut, reclamantul trebuie să dispună de un drept care să poată fi recunoscut.

Studiind practica Curții Europene a Drepturilor Omului pe cauzele ce țin de protecția proprietății, se constată o abordare extinsă a acestui termen, el cuprinzând drepturile reale, drepturile de creanță, succesiuni, dreptul la alocații, dreptul la salariu ș.a.

Cuvinte-cheie: proprietate, bun, patrimoniu, speranță legitimă, Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Dreptul de proprietate, datorită importanței sale, atât pentru individ, cât și pentru societate, s-a regăsit printre drepturile fundamentale protejate prin reglementările universale și regionale. Făcând referire la mecanismul regional european de protecție a drepturilor omului, vom analiza prevederile Convenției Europene

THE CONCEPT OF „POSSESSIONS” UNDER THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

SUMMARY

Ownership is a fundamental right, recognized by the European universal and regional human rights protection mechanisms. The European Court of Human Rights has examined many cases related to property protection, providing a broad interpretation of the term „good” in the context of Additional Protocol no. 1.

The European Court of Human Rights gives a broad and autonomous interpretation of the term ‚good’ and when the applicant argues ‚legitimate expectation’ on patrimonial rights, the Court, following a detailed analysis of the circumstances of the case and the applicable domestic law, applicants. There must be a foundation in domestic law that gives rise to a patrimonial interest, and as a good constituted by a legitimate expectation to be recognized, the applicant must have a right that can be recognized. Studying the practice of the European Court of Human Rights on property protection cases, there is an extensive approach to this term, including real rights, debt rights, succession, entitlement to benefits, right to pay, and so on.

Key-words: property, possession, patrimony, legitimate hope, European Convention on Human Rights.

a Drepturilor Omului (în continuare – Convenția), completată ulterior de Protocoalele adiționale care vin să reglementeze și alte drepturi fundamentale. În acest sens, la 20 mai 1952 a fost adoptat Protocolul adițional nr. 1 la Convenție, iar la articolul 1 și-a găsit o reglementare expresă protecția proprietății, care prevede că „orice persoană fizică sau juridică are dreptul să i se respecte bunurile sale. Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa decât din motive de utilitate publică, în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional” [8].

„Limitarea dreptului de proprietate în interesul public își găsește reglementarea în alin. 2 al art. 1 al Protocolului nr. 1 adițional: „Dispozițiile precedente nu aduc

atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare reglementării folosirii bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor” [8].

Din practica Curții rezultă că art. 1 din Protocolul nr.1 cuprinde trei reguli distincte:

- principiul respectării bunurilor;
- privera de proprietate cu respectarea anumitor condiții;
- statele au dreptul să controleze utilizarea proprietății în conformitate cu interesul general, prin aplicarea unor astfel de legi pe care le consideră necesare în acest scop [6, p.329].

Principiul potrivit căruia art. 1 din Protocolul nr. 1 garantează dreptul de proprietate se regăsește, practic, în multe dintre hotărârile Curții consacrate aplicării dispozițiilor acestui text. Cercetarea jurisprudenței respective, ca și a celei elaborate de fosta Comisie, pune în evidență faptul că problema definirii obiectului reglementărilor cuprinse în art. 1 este mult mai complexă. Organele Convenției au extins protecția instituită de art. 1 și la alte drepturi reale, la drepturi de creanță, la „interese economice”, adică la diverse valori patrimoniale. Toate acestea intră în noțiunea de „bun” în dreptul civil [2, p. 971].

Convenția utilizează atât termenul de „bun” cât și cel de „proprietate”, iar dacă analizăm variantele în franceză și engleză ale termenilor constatăm că în prima frază a primului alineat se reține sintagma „*să i se respecte bunurile sale*”, prin traducerea a ceea ce în limba franceză se desemnează prin „*respect de ses biens*”. Varianta în limba engleză cuprinde sintagma „*peaceful enjoyment of his possessions*”. Totodată, sunt utilizați și termenii de „*sa propriété*” [4] din limba franceză, în timp ce varianta în limba engleză reține sintagma „*his possessions*”. Cel de al doilea alineat preia traducerea din limba franceză a noțiunii „*usage des biens*” – „*folosința bunurilor*”, în timp ce varianta în limba engleză cuprinde sintagma „*use of property*”. Se observă o utilizare neuniformă a termenilor atât în limba română, cât și în franceză și engleză. Totuși, considerăm că, recunoscând fiecăruia dreptul la respectarea bunurilor sale, articolul 1 garantează, în substanță, dreptul de proprietate, or, dreptul de a dispune de bunurile sale constituie un element tradițional fundamental al dreptului de proprietate [7]. În cauza *Marckx c. Belgiei* se confirmă că utilizarea acestor termeni indică echivoc asupra dreptului de proprietate. Acest precedent arată asupra unui alt principiu de bază, pe care Curtea îl aplică cu vehemență la soluționarea adresărilor – este vorba de faptul că Protocolul adițional nr. 1 nu garantează dreptul de a dobândi proprietăți [15].

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului privind aplicarea Convenției denotă că noțiunile utili-

zate în textul art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional au o semnificație autonomă, în special noțiunea de „bun” are o interpretare vastă, cuprinzând toate bunurile care au valoare patrimonială, respectiv noțiunea de bun înglobează toate interesele ce decurg din raporturi economice [9, p.337].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în interpretările făcute la art. 1 al Protocolului nr. 1 adițional, menționează că o pretenție poate reprezenta un „bun” în sensul Articolului 1, dacă reclamantul poate argumenta că avea cel puțin o „speranță legitimă” [11] că va obține un drept de proprietate. Pentru a stabili dacă așteptarea este „legitimă”, Curtea trebuie să stabilească dacă pretenția reclamantului se baza pe un fundament legal suficient, ca „să examineze dacă a existat o bază legală suficientă care ar permite ca pretenția reclamantului să fie considerată un bun” [13]. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, făcând referire la noțiunea de „bun”, precizează că prevederile art. 1 al Protocolului adițional nr. 1 nu se vor aplica asupra dreptului de a dobândi un bun viitor [15]. Speranța de a vedea un drept de proprietate care este imposibil de exercitat efectiv nu poate fi considerat „bun” în sensul Articolului 1 din Protocolul nr. 1 [13].

Din categoria „bunuri” fac parte, în primul rând, bunurile mobile și bunurile imobile, afirmație reiterată de către fosta Comisie în cazul *Wiggins c. Regatului Unit* [22]. Protecția oferită de Articolul 1 al Protocolului nr.1 se extinde și asupra drepturilor reale, cât și cele de creanță. Prin dreptul real se înțelege acel drept subiectiv în temeiul căruia titularul său exercită direct și nemijlocit atributele asupra unui bun determinat, fără intervenția terților. Dreptul de creanță este un drept subiectiv prin care creditorul – subiectul activ – poate să ceară debitorului – subiectul pasiv – să dea, să facă sau să nu facă ceva [1, p. 26]. Din categoria drepturilor reale fac parte și dezmembrările dreptului de proprietate: dreptul de uz, uzufruct, abitație, suprafață, servitute.

Recunoașterea dreptului de servitute ca un bun în sensul Convenției a fost enunțată în cazul *S. c. Regatului Unit*, astfel dreptul de a încasa o rentă anuală ca rezultat al instituirii dreptului de servitute față de un imobil poate constitui un „bun” în sensul Convenției, fapt ce presupune că un drept real de origine contractuală la fel constituie un bun [5, p. 5].

Bunurile imobile, chiar dacă sunt neautorizate, iar dreptul de proprietate asupra acestora nu a fost înregistrat în modul corespunzător, pot fi atribuite la categoria de „bun” în sensul Convenției. În cauza *Hamer c. Belgiei* Curtea a menționat că aflarea în folosință a construcției neautorizate pe o perioadă de 37 de ani denotă interesul patrimonial al reclamantei, care era suficient de mare pentru a constitui un interes recu-

noscut și substanțial, deci un „bun” și avea, prin urmare, o „speranță legitimă” pentru a continua să se bucure de această proprietate [12].

Dreptul la proprietate poate fi examinat în coraport cu dreptul la locuință, iar în cauza *Öneryildiz c. Turciei*, în opinia Curții, interesul patrimonial al reclamantului referitor la locuința sa era suficient de important și recunoscut pentru a constitui un interes substanțial, deci „un bun” în sensul normei exprimate în prima frază a Articolului 1 al Protocolului nr. 1, care este aplicabil față de acest capăt al cererii [16]. Curtea a considerat că faptul ocupării de către reclamant timp de aproximativ cinci ani a unui teren din patrimoniul public nu-l poate transforma în titular de drepturi susceptibile de a fi analizate ca un „bun”. În schimb, ea a opinat că, făcând abstracție de ilegalitatea construcției litigioase, reclamantul era proprietarul corpurilor și componentelor barăcii pe care a construit-o, precum și al tuturor bunurilor menajere și personale care se puteau găsi acolo. Din aceste considerente, Curtea a conchis că locuința construită de către reclamant și faptul domicilierei lui și a apropiaților săi în aceasta reprezenta un interes economic substanțial și că un asemenea interes, al cărui persistență în timp a fost tolerată de către autorități, constituie un „bun” în sensul normei exprimate în prima frază a Articolului 1, paragraf 1 al Protocolului nr. 1 [16].

Aspecte specifice materiei cercetate pot să apară și cu privire la drepturile ce decurg din exercitarea unei anumite profesii, de regulă – o profesie liberală. Fosta Comisie a decis că nu constituie un bun, în sensul dispozițiilor art. 1, volumul de lucru al unei persoane care desfășoară o asemenea activitate, volum supus riscurilor inerente vieții economice, după cum nu intra sub protecția instituită de acest text speranța notarilor publici ca onorariile lor să nu le fie diminuate printr-o viitoare reglementare aplicabilă în materie. La rândul ei, Curtea a statuat în sensul că, în măsura în care un avocat a prestat asistență juridică nu în baza unui contract încheiat cu clientul său, ci prin desemnarea lui spre a efectua această activitate de către baroul în care era înscris, el nu poate pretinde că are un drept protejat de Articolul 1 din Protocolul nr. 1, din moment ce biroul de consultanță juridică și de apărare organizat de acel barou a reținut că cel apărât era într-o adevărată stare de necesitate, lipsit de orice mijloace materiale. Așa fiind, Curtea a decis că, într-o asemenea situație, nici o creanță nu s-a născut vreodată în patrimoniul reclamantului, mai ales că cheltuielile avansate nu au fost importante, iar munca depusă a putut fi asimilată unei activități de interes social, compatibilă cu dispozițiile art. 4 din Convenție, care interzic desfășurarea unei munci forțate. Dimpotrivă, Comisia a decis că dreptul medicilor de a pretinde actualizarea onorarii-

lor plătite de pacienți pentru consultațiile medicale pe care le efectuează, drept ce rezultă din convențiile încheiate cu organismele publice de securitate socială, constituie un bun în sensul Articolului 1 și se bucură de protecția pe care acesta o instituie [2, p. 976-977].

În cauza *T. c. Suediei*, Curtea a menționat că dreptul la pensie, bazat pe ocuparea forței de muncă, poate fi în anumite circumstanțe asimilat unui drept de proprietate, chiar dacă această pensie, în temeiul contractului de muncă a fost achitată de către angajator [20].

Dreptul la pensie sau la alte beneficii (asigurări sociale), de asemenea, poate cădea sub protecția art. 1 din Protocolul 1. Curtea a subliniat în cazul *Stec și alții c. Regatului Unit* că, în cazul în care o persoană a avut un drept în temeiul dreptului intern la un ajutor social, importanța acestui drept ar trebui, de asemenea, să fie reflectată prin aplicabilitatea art. 1 din Protocolul nr. 1 [19].

Aspectele patrimoniale ale drepturilor de creație intelectuală sunt cuprinse în noțiunea de „bun”, cum ar fi, de exemplu, dreptul unui autor la remunerație, convenit în urma executării unui contract de editare a operei sale sau dreptul la remunerație convenit pentru interpretarea unei opere literare, muzicale sau de altă natură.

Cele personal nepatrimoniale credem că intră, mai degrabă, sub protecția instituită prin art. 8 al Convenției, pentru dreptul la viață privată, fiind vorba despre drepturi privat-sociale. Atunci când este vorba despre un drept de creație intelectuală ce se naște nu numai ca rezultat al activității creatorului, dar și ca urmare a parcurgerii unor proceduri administrative, fosta Comisie a făcut unele distincții. Astfel, în măsura în care un inventator a obținut un brevet potrivit legislației naționale, titularul său este desemnat ca proprietar al respectivului brevet cu dreptul de a-l cesiona sau transfera în modul prevăzut de lege. Așa fiind, ea a decis că un brevet intră sub incidența noțiunii de „bun” în sensul Articolului 1. În schimb, ea a statuat că, atâta vreme cât un brevet nu a fost acordat de autoritatea națională competentă, nu poate fi vorba despre „un drept cu caracter civil”, iar procedura de înregistrare a brevetelor are o natură esențialmente administrativă, care scapă de sub incidența dispozițiilor Convenției [2, p.975-976].

Marca comercială, în sensul Convenției, este considerată un „bun”. În cauza *Anheuser-Busch INL c. Portugalia*, Curtea a reiterat că conceptul de „bun” din prima parte a Articolului 1 din Protocolul nr. 1 are un domeniu autonom de aplicare care nu se limitează la proprietatea asupra bunurilor corporale și care este independent de calificările formale ale dreptului intern, respectiv alte drepturi și interese care constituie active pot fi, de asemenea, considerate „drepturi eco-

nomice” și, prin urmare, „proprietate”, în sensul prezentei dispoziții. În fiecare caz, este important să se ia în considerare dacă împrejurările, luate în ansamblu, au conferit reclamantei un interes substanțial protejat de articolul 1 din Protocolul nr. 1 [10].

În cauza *Bramelid și Malmstrom c. Suediei* [14], Curtea a examinat dacă acțiunile au constituit „bunuri” în sensul Articolului 1 al Protocolului nr. 1. Ea a examinat natura complexă a acțiunilor care constituie certificate care atribuie deținătorului dreptul de proprietate asupra unei părți a societății, împreună cu drepturile aferente (inclusiv dreptul de vot). Aceasta, de asemenea, angajează o creanță indirectă asupra bunurilor companiei. În speță era indiscutabil faptul că acțiunile prezentau o valoare economică. Prin urmare, fosta Comisie a considerat că acțiunile constituiau „bunuri”.

Noțiunea de „bun” se extinde și asupra creanțelor recunoscute printr-o hotărâre judecătorească, iar casarea unei astfel de hotărâri după ce a devenit irevocabilă și executorie constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii judecătorești la protecția proprietății [3]. În cauza *Tudor-Auto SRL și Triplu-Tudor SRL c. Moldovei* [21] Curtea reiterează că o datorie în baza unei hotărâri judecătorești poate fi considerată „un bun” în sensul Articolului 1 al Protocolului nr. 1. Curtea a notat că Triplu-Tudor SRL și Tudor-Auto SRL au avut fiecare câte o pretenție executorie rezultate din hotărârile judecătorești din 31 martie 1998, care au rămas neexecutate timp de 8 ani, inclusiv la momentul examinării cauzei de către Curte. Ca urmare, imposibilitatea întreprinderilor reclamante de a obține executarea acestor hotărâri judecătorești și eliberarea certificatelor de înregistrare, pentru a desfășura afacerile lor în domeniul asigurărilor, a constituit o ingerință în dreptul acestora la protecția proprietății, în sensul primei propoziții a primului paragraf al Articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Încălcarea principiului securității raporturilor juridice în urma casării abuzive de către autoritățile naționale a unei decizii definitive, prin care societatea reclamantă a dobândit dreptul asupra unui teren, se constată încălcarea dreptului acesteia garantat de art. 1 din Protocolul nr.1 la Convenție [18].

Estimăm necesar, în contextul unei cercetări cu privire la conținutul dreptului la proprietate, să ne exprimăm dezacordul față de ultimele tendințe contemporane care operează cu conceptul de „proprietate biologică”. Libertatea individului de a dispune în mod liber de propriile țesuturi, organe, celule, gene nu are un caracter absolut și, în opinia juriștilor contemporani versați în materia dreptului internațional al drepturilor omului, contravine conceptului de demnitate umană. Recent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut ocazia să se pronunțe pe marginea unor aseme-

nea alegații în cauza *Parrillo c. Italia*, când reclamanta susținea, în special, că interdicția prevăzută de legea italiană de a dona în scopul cercetării științifice embrionii concepuți prin reproducere asistată medical era incompatibilă *inter alia* cu prevederile art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție [17].

Pronunțându-se pe marginea cauzei indicate, Curtea a reamintit că noțiunea de „bun” inclusă în art. 1 din Protocolul nr. 1 are un sens autonom, care nu este limitat la dreptul de proprietate asupra bunurilor corporale și care este independent de clasificările formale din dreptul intern: anumite alte drepturi și interese care constituie active pot fi, de asemenea, considerate „drepturi patrimoniale” și, prin urmare, „bunuri” în sensul acestei dispoziții. În fiecare cauză, este necesar să se examineze dacă circumstanțele, considerate în ansamblu, îl transformă pe reclamant în titular al unui interes substanțial protejat de art. 1 din Protocolul nr. 1.

Suplimentar, art. 1 din Protocolul nr. 1 se aplică numai bunurilor actuale. Astfel, un venit viitor nu poate fi considerat un „bun” decât în cazul în care a fost deja câștigat sau face obiectul unei creanțe certe. În plus, nu se poate considera „bun” nici speranța de a obține recunoașterea unui drept de proprietate al unei persoane aflate în imposibilitatea exercitării lui efective, nici o creanță condițională devenită caducă drept urmare a neîndeplinirii condiției. Cu toate acestea, în anumite circumstanțe, „speranța legitimă” de a obține o valoare patrimonială poate beneficia, de asemenea, de protecția conferită de art. 1 din Protocolul nr. 1. Astfel, în cazul în care interesul patrimonial este de ordinul creanței, se poate considera că persoana interesată are o speranță legitimă, dacă acest interes are o bază suficientă în dreptul intern, de exemplu, atunci când este confirmat de jurisprudența consacrată a instanțelor Curtea a constatat că *cauza Parillo* ridică problema preliminară a aplicabilității art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție în raport cu faptele cauzei, iar părțile au poziții diametral opuse în privința acestei chestiuni, în special – în ceea ce privește statutul embrionului uman *in vitro*.

În final, Curtea a considerat totuși că nu este necesară examinarea problemei, delicate și controversate, a momentului începerii vieții omenești întrucât art. 2 din Convenție nu este pus în discuție în speță. În ceea ce privește art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a considerat că dispoziția nu se aplică în prezenta cauză. Astfel, având în vedere sfera economică și patrimonială a acestui articol, embrionii umani nu pot fi reduși la statutul de „bunuri” în sensul acestei dispoziții.

În concluzie, importanța termenului de „bun”, argumentat prin practica Curții Europene a Drepturilor Omului, indică asupra domeniului larg și autonom de

aplicare. Considerăm că termenul „bun” utilizat în prima frază a art.1 al Protocolului adițional 1 este mai larg decât cel de „proprietate”, deoarece s-a demonstrat, studiind practica Curții, că reclamanții dețineau un bun, îl foloseau, fără însă a deține dreptul de proprietate asupra acestuia în sensul clasic al noțiunii date, nefiind înregistrat în modul corespunzător, potrivit legislației țărilor ale căror resortisanți erau.

Referințe bibliografice:

- Adam I. *Drept civil. Drepturile reale*. București: All Beck, 2002. 816 p.
- Bîrsan C. *Convenția Europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Vol. I Drepturi și libertăți*: București: All Beck, 2005. 1251 p.
- Carss-Frisk M. *Dreptul la proprietate. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 din Convenția europeană pentru Drepturile Omului. Manuale privind drepturile omului, nr. 4*. <http://www.infoeuropa.md/files/dreptul-la-proprietate-ghid-privind-punerea-in-aplicare-a-articolului-1-al-protocolului-nr-1-al-cedo.pdf> (vizitat 14.12.2017).
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Protocoloalele adiționale. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FRA.pdf (vizitat 11.12.2017).
- Karadjova M. *La protection du droit de propriété au niveau européen et son importance pour l'harmonisation des pratiques des cours constitutionnelles*. <https://www.nato.int/acad/fellow/96-98/karadjov.pdf> (vizitat 17.12.2017).
- Poalelungi M. ș.a. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 576 p.
- Protecția dreptului de proprietate în CEDO. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/protecția-dreptului-de-proprietate-in-cedo> (vizitat 10.12.2017).
- Protocolul Adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (vizitat 29.11.2017).
- Renucci Fr. *Droit Européen des droits de l'homme*, 3-e édition. Paris: L.G.D.J., 2002. 821 p.
- Speța *Anheuser-Busch INL c. Portugaliei*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,tabview":\[,document"\],"itemid":\[,001-78980"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,tabview) (vizitat la 22.12.2017).
- Speța *Cazacu c. Moldovei*, http://www.justice.gov.md/public/files/cedo/judgments/CAZACU_ro.pdf(vizitat 30.11.2017).
- Speța *Hamer c. Belgiei*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,001-119571"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 16.12.1017).
- Speța *Kopecký c. Slovaciei*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,001-66760"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 30.11.2017).
- Speța *Bramelid și Malmstrom c. Suediei*, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:%228588/79%22> (vizitat 14.12.2017).
- Speța *Marckx c. Belgiei*, <http://www.revuegeneraledudroit.eu/blog/decisions/cedh-13-juin-1979-marckx-c-belgique-affaire-numero-683374/> (vizitat 13.12.2017).
- Speța *Öneryildiz c. Turciei*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,001-94146"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 14.12.2017).
- Speța *Parrillo c. Italiei*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178811> (vizitat 25.03.2018).
- Speța *Rusu Lintax SRL c. Moldovei*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,001-171758"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 14.12.2017).
- Speța *Stec ș.a. c. Regatului Unit*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext":\[,stec"\],"documentcollectionid2":\[,GRANDCHAMBER"CHAMBER"\],"itemid":\[,001-73204"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext) (vizitat 01.12.2017)
- Speța *T. c. Suediei*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,001-73785"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 13.12.2017).
- Speța *Tudor-Auto SRL și Triplu-Tudor SRL c. Moldovei* [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,001-112864"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 14.12.2017).
- Speța *Wiggins c. Regatului Unit*, <https://www.doctrine.fr/d/CEDH/HFDEC/DECCOMMISSION/1978/CEDH001-74363>, (vizitat 20.12.2017).

